püüda, ja muutlustada; kuna seegi wahest narritamiseks
nendele oli, kellest suurt lugu ei peetud, ehk ka nali
sellest kindlas teadmises, et tüdruk seda kõige
suurema ~~wast~~ wõitlemise pääle ka ei lase teha. Nii
tuliwad siis mõned ampslemised ja alpimised, mis
muidugi ainult sellesse korrakse piiriwad jääma.
Alati ühes ja sellesamas talus käimine peeti
kõlwatuse märgiks; sellepärast käidi igal poole
ja laialt. Sohinaisi olnud — wana inimeste ütle-
mise järele — kümme korda wähem kui nüüd,
kus meie kihelkonnas 30 protsenti naesterahwastest
sohinaesed on. Need on weel arwamata, kes ilma järeldusteta kõlwatumalt ..
Et waimuharidus edenemas ja aastaastalt ikka
lootustega hariduse põllul tööd on tehtud, ja et
meie rahwa elupuhtus siiski tagurpidi käib, siis
on see nähtus rahwa elukombete tähelepanejale silmas
üks kiirdülesanne.

Nagu igal asjal hakatus ja põhjus on, mille läbi ta
olemas on saanud, ja mis teda ~~edasi~~ läbi edasi aetakse, nii on siis ka
rahwa elukõlwatusel üks hallikas olemas olnud, mis
halwa nähtuste sigitajad oliwad. Et uuema aja waenlase
— elukõlwatuse — pääletungimise jälgile saada,
siis peab pilku wanarahwa elu pääle tagasi heitma.
Wanaeestlaste juures peeti — nagu ajalugu tunnistab —
elukõlwatusest raudse kindlusega kinni, ja see ulatas
ka pikast piinlikust orjapõlwest läbi meie päiwini.
See kõik wõis wõimalik olla sel põhjusel, et Eestlased
enne orjapõlwe iseseiswalt, ja seega ka teistest halwa
elukõlwatusega rahwastest lahus elasiwad. Pärast orjapõlwe
ajal ei päasenud raudses orjaikkes ka mitte kellegi
wõera eluga oluga kokku puutuma, ja nii jäi ja oli siis

Eestlane südame poolest puhtuse püüdelises.
Aeg tuli aga oma nõuetega wiimaks ka Eesti soda
rahwa pääle kopputama, et Eestlane tulgu ka
oma kolde äärest wälja ilma; sest kohuseid Eesti
pääle koduse elu ja oma talu weel mujal täita olewat.
Üleüldine wäeteenistus sai niisugusi eluwäändekse, ja
see wiis noori Eestimehi hulgana kodust wälja wõera
rahwa, wõera elu ja olu sekka. Teenistuse aja wiibisiwad
enamiste linnades. Linnaelus on aga palju haisewat
elukõlwatuste muda olemas, millega Eesti soldat
aastate jooksul kokku puutus ja igapäewaseks sai,
et tema meelest suur imegi ei olnud, sealtsi ka wõera
rahwaga sarnasuses olla. Sellega oliwad nad juba ühe
augu Eesti kindluse müüri sisse lõhkunud, kust
elukõlwatuse püüdeline paha waim Eestlase
puhtasse hingelinna wõis pealeda.

Tuli soldat kodumaale — nad tuliwadgi kõik — tagasi,
siis jutustas ta, — olgu kas poolnalja pärast — et
kroonumees teadwat, tahtwat ja peenkeiwat kõik
mis ihule hää olewat. Ei olnud ka wäga waldane asi,
et ilmsiwas tuli, kuidas tegu sõna järele käis, ja siis
wabandati ta oma sõnaga: „Noh, kroonumees, mis wõid teha!"

Teine tee oli, mis Eestlast kodust wälja wiis, tee
linnakoolidesse ja teenrid linnateenistusse.
Keegi wanem ei teadnud mida lapsed linna elus näewad,
ega keegi teener — ehk teegi naesterahwad — ei aima ette
ära, kuidas arusus ja elupuhtus linnakohal
ülearnetute wõimudega nagu kaalu pääle kistakse
ja inimene nagu noatera pääl ennast tasakaalus
hoidma peaks. Tuleb mis tuleb, saab mis saab,
ja nii antakse ennast wõera elu laenetesse.